

ГОРИЗОНТАЛЬНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

В. І. Ткачук, д. е. н., професор

Житомирський національний агроекологічний університет

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації економіки утверджуються процеси диверсифікації підприємств на сільських територіях незалежно від сфери їх функціонування. Урізноманітнення діяльності сільськогосподарських підприємств являється одним із напрямів розвитку, що сприяє ефективному використанню ресурсного потенціалу сільських територій, освоєнню виробництва нових товарів та товарних ринків, а також різноманітних видів послуг. Цей вид діяльності на сільських територіях переважно пов'язаний з пошуком нових додаткових джерел прибутку, який нині ще не набув широкого розповсюдження та розвивається стихійно, незважаючи на те, що є домінантним способом виживання в умовах трансформації сільської економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств на сільських територіях належать до тих досліджень, які набули актуальності лише в останні роки. Проблеми розвитку процесів диверсифікації в сільськогосподарських підприємствах знайшли своє відображення в роботах В. Г. Андрійчука, І. Ф. Баланюка, В. Х. Брус, Н. В. Бутенка, М. В. Зубця, М. Д. Корінька, М. А. Лендела, О. О. Лемішко, Н. Г. Маслака, Г. І. Немченко, В. М. Миньковської, С. М. Подрези, Р. М. Чумака, А. Г. Ясько та ін. Однак у зазначених наукових працях залишаються недостатньо дослідженими економічні проблеми горизонтальної диверсифікації аграрних підприємств з урахуванням сучасних умов розвитку сільських територій.

Об'єкт та методика дослідження. Об'єктом дослідження є процес горизонтальної диверсифікації сільськогосподарських підприємств на сільських територіях. У процесі дослідження було використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема аналізу та синтезу, економіко-статистичний, абстрактно-логічний та графічний методи.

Результати дослідження. Тривалі соціально-економічні трансформації аграрного сектора економіки України призвели до значних структурних змін у сільському господарстві. Вплив таких факторів як кон'юнктура ринку, посилення конкурентної боротьби сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, протекціоністські заходи окремих країн на

глобальному ринку аграрної продукції, екологічні пріоритети в енергетичному секторі за рахунок використання ресурсу сільського господарства спричинив формування якісно нової структури аграрного виробництва. Вказані чинники ендогенного та екзогенного характеру дають підстави стверджувати про необхідність тенденції до зростання процесів диверсифікації сільськогосподарського виробництва. Водночас, зазначене є результатом не лише вимог сучасного ринку, а й наслідками трансформації соціально-економічних відносин, за яких виробництво змушене пристосовуватися до змін природнього, ринкового та соціального середовища. Крім того, як визначають зарубіжні вчені (в рамках проекту “APO Study Meeting on Agricultural Diversification and International Competitiveness Agricultural Diversification and International Competitiveness”), диверсифікація сільськогосподарського виробництва (або горизонтальна диверсифікація) – це перший крок у процесі досягнення конкурентних переваг, по-перше, у сільськогосподарському виробництві та, по-друге, для сільського господарства як сектора національної економіки на міжнародному ринку [1, с. 4].

Диверсифікація формує сприятливе середовище для ідентифікації тих видів продукції, які, підтримуючи належний рівень прибутковості, сприяють утвердженню конкурентних позицій на національному та світовому ринку продовольства. Ключовою мотивацією для фірми, як відмічає О. М. Коваль, є отримання прибутку, довгострокове зростання та експансія або розширення [2, с. 14]. Адже сучасне сільське господарство характеризується такими рисами, як нестабільність доходів, складна та нестійка фінансова діяльність, недоступність сільськогосподарських товаровиробників до ринку інвестиційних та інформаційних ресурсів, що і зумовлює високий ступінь ризику. Такий стан є відображенням зниження інвестиційної привабливості сільського господарства та низькою конкурентоспроможністю сільськогосподарської продукції, а також його об'єктивної залежності від кон'юнктури продуктових сегментів світового аграрного ринку. Тому товаровиробники виробляють ту продукцію, яка користується попитом на світовому ринку.

Структурний аналіз сільськогосподарського виробництва в Україні за період 1990–2016 рр. свідчить про поступове збільшення частки галузі рослинництва у загальному обсязі валової продукції з 0,45 у 1990 р. до 0,61 у 2016 р., що вплинуло на оцінку рівня галузевої диверсифікованості з подальшим її зміщенням у напрямі спеціалізації (рис. 1).

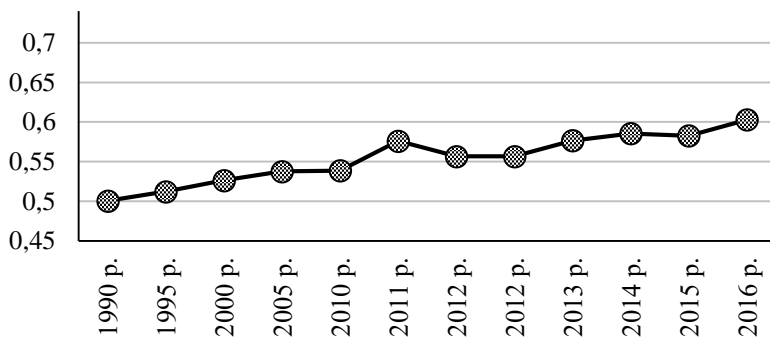

Рис. 1. Динаміка індексу галузевої диверсифікованості сільськогосподарського виробництва в Україні, 1990–2016 рр.
Джерело: розраховано автором за даними [3, с. 46–47; 4, с. 47].

Отже, можна стверджувати, що в галузевому розрізі сільське господарство тяжіє до спеціалізації з виробництва продукції рослинництва, де переважають такі культури як кукурудза, соняшник, соя, ріпак. Це призвело до зниження площі кормових культур в сівозміні, а відповідно і до зменшення об'ємів виробництва продукції тваринництва. Тому для збільшення джерел прибутку у сільськогосподарських підприємствах доцільно створювати умови для розвитку горизонтальної диверсифікації.

Необхідними напрямками діяльності з розвитку горизонтальної диверсифікації та формування прибуткового середовища в сільськогосподарських підприємствах є:

- інвестування капіталовкладень у розвиток галузі тваринництва. При цьому може спостерігатися зміна структури посівних площ за рахунок включення до виробничих програм у рослинництві кормових культур та збільшення площ для організації пасовищ. Внаслідок цього відбувається зменшення об'ємів виробництва окремих видів продукції рослинництва, а у деяких випадках зменшення площі сільськогосподарських угідь у зв'язку із зміною їх цільового призначення. Такий підхід дасть можливість значно збільшити поголів'я та виробництво продукції тваринництва, запроваджувати в масових масштабах елементів органічного землеробства;

- сприяння аграрним підприємствам, фермерським господарствам, особистим селянським господарствам у створенні збутової інфраструктури ринку;

– надання підтримки розвитку обслуговуючої кооперації, створення ефективного біржового ринку сільськогосподарської продукції та єдиного інформаційного простору на ринках продовольства;

– забезпечення сучасних технологій (знань), особливо, у сфері продуктивності факторів виробництва та запровадження інструментів і практик, що відповідають міжнародним стандартам.

Висновки. При обґрунтуванні асортиментно-продовольчої структури горизонтально диверсифікованих сільськогосподарських підприємств важливим є дотримання таких умов: використання розрахункових доз добрив на запланований урожай; ведення науково обґрунтованих сівозмін; розширення галузі тваринництва; внутрішньогосподарське виробництво кормів; поступове скорочення внесення мінеральних добрив та запровадження елементів органічного землеробства; підвищення економічної та соціальної результативності діяльності підприємств. За умов імплементації горизонтальної диверсифікації сільськогосподарських підприємств суттєво зросте ефективність використання ресурсного потенціалу сільських територій, зокрема вихід валової товарної продукції та прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь.

Список використаних джерел

1. Agricultural Diversification and International Competitiveness. Report of the APO Study Meeting on Agricultural Diversification and International Competitiveness Held in Tokyo, 16-23 May 2001. / ed. by Mubarik A. – Tokyo: Asian Productivity Organization, 2004. – 280 p.
2. Коваль О. М. Напрями підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств України / О. М. Коваль // Агросвіт. – 2011. – № 2. – С. 13–15.
3. Сільське господарство України : статистичний збірник за 2012 рік / За редакцією Н. С. Власенко, Державна служба статистики України. – К.: Держаналітінформ, 2013. – 392 с.
4. Сільське господарство України : статистичний збірник за 2016 рік / Відповідальний за випуск О. М. Прокопенко, Державна служба статистики України. – К.: Держаналітінформ, 2017. – 246 с.